

Тема 9. Глобальна економіка як прогностична реальність

План:

1. Сучасний етап світового розвитку: особливості, фактори, загрози.
2. Моделі економічного розвитку та можливі стратегії глобалізації.
3. Стратегії глобального розвитку світу.
4. Перспективні сценарії глобального розвитку.

1. Сучасний етап світового розвитку: особливості, фактори, загрози.

Події у світовій економіці стають все більш складними та непередбачуваними, що спричиняє глобальний характер прояву їх наслідків.

Економічні потрясіння, від Греції до Китаю, є результатами світової тенденції послаблення дієвості традиційних політичних інструментів та вичерпаності фінансових ресурсів для відновлення економіки після останнього спаду.

Сучасна глобальна цивілізація переживає складності розвитку внаслідок конфлікту через наростаючу недовіру країн, що розвиваються, до країн-лідерів, та бажанням останніх нав'язати всьому світу західні ліберальні цінності, що призводять до суперечностей у сучасних споживацьких цінностях. Розвинуті країни все менш турбуються про зростання економічного розвитку в інших країнах, зосереджуючись на власних економічних проблемах. Не маючи достатніх можливостей залучити новітні інвестиційні технології через інвестиції, багато країн, зокрема Китай, Індія, Росія, стали високими темпами нарощувати власний науковотехнічний потенціал. Результатом цього стало перенесення інвестиційних акцентів із Заходу до Азії та на Схід. Так, 75 % світових запасів валюти знаходяться у власності Китаю, Японії, Індії та Південної Кореї, а власниками 40 % цінних паперів США є китайці та японці. Існують певні прогнози щодо майбутнього лідерства Китаю завдяки вкладам у науково-дослідницькі розробки та виробництво інновацій.

Згідно з дослідженнями науковців Глобального інституту McKinsey сучасний стан світового розвитку обумовлений безпосереднім впливом таких факторів (рис.8.1).

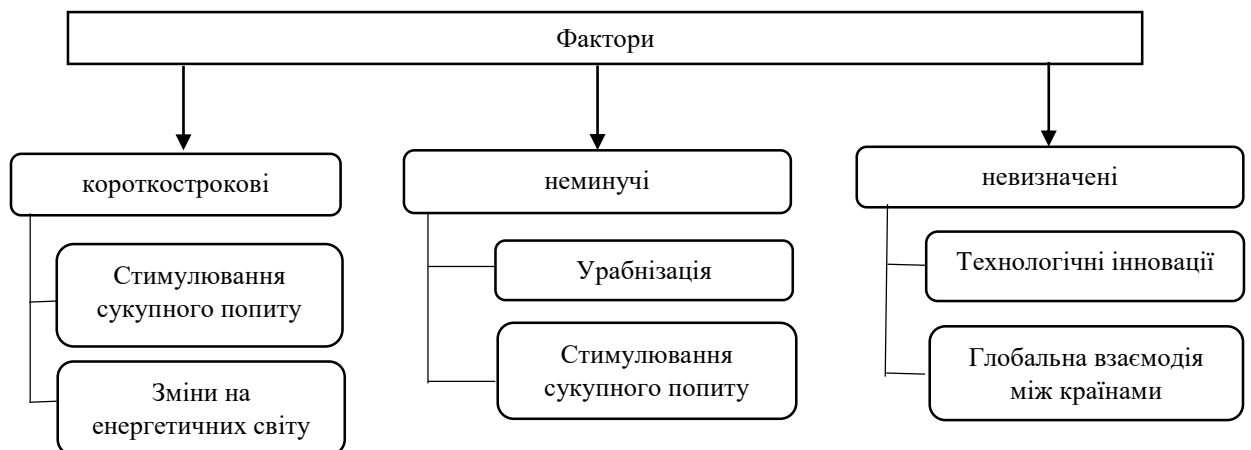

Рисунок 8.1 – Фактори впливу на сучасний стан світового розвитку

Розглянемо ці фактори більш докладніше.

Стимулювання сукупного попиту. Певну стурбованість викликає проблема слабого сукупного попиту відносно загального економічного потенціалу. За оцінками Міжнародного валютного фонду виробництво в розвинутих країнах світу у 2015 р. зменшилось на 2 % порівняно з минулим періодом, хоча на початку 2000-х років домінував профіцит у розмірі 0,8 %. Усі великі країни, за винятком Китаю, відчували значно слабший попит після глобальної фінансової кризи. З одного боку, уряди та центральні банки багатьох країн активно стимулювали програми сприяння зниженню реальних відсоткових ставок. Але з іншого боку, незмінно низький рівень ставок протягом більш ніж 5 років не зміцнив картину попиту, а скоріш ускладнив становище. Попит на головних ринках залишається досить слабким, і будь-яке невірне рішення на одному з них суттєво відобразиться на інших. Стабільно низькі ставки спонукають інвесторів шукати доходності та безпеки, створюючи передумови для нестійкості міжнародних фінансових потоків. Федеральна резервна система США постійно сигналізує про бажання збільшити ставки, повернувшись до більш традиційних інструментів грошово-кредитної політики. Проте, внаслідок певних проблем, існуючих в Єврозоні та Японії, зростання ставок ускладнено та відкладено на невизначений термін.

Зміни на енергетичних ринках світу. У другій половині 2014 р. ціни на нафту впали на 50%, що призвело до зниження цін на енергоносії для споживачів, але негативно вплинуло на фінансову стабільність виробників енергії внаслідок того, що зниження вартості нафти гальмує подальші інвестиції у енергетичний сектор. Аналізуючи минулі шоків падіння цін на нафту, що відбувалися протягом останніх 30 років, зокрема, у 1985 та 2008 роках, можна зробити висновок про різний характер наслідків цього явища для розвинутих країн, та країн, що розвиваються. У 1985 р. надлишок виробничих потужностей призвів до стабільних цін протягом майже десяти років після початкової ціни зниження.

Спад цін у 2008 р. був частиною фінансової кризи: ціни стрімко впали, але з відновленням попиту стабілізувались, особливо в ринки, що розвиваються.

Урбанізація. Сільське населення миттєво реагує на постійно зростаючі промислові можливості та економічну перевагу міст у світовій економіці, тому швидкість урбанізації на сучасному етапі має тенденцію неухильного зростання, причому особливо це відчувається у країнах, що розвиваються. Дослідження компанії McKinsey показує, що 46 з 200 найбільших міст у світі до 2025 р. буде у Китаї, що призведе до зміщення центру світової економіки на схід. Усвідомлюючи проблему швидкої урбанізації з втручанням застарілих технологій вироблення електроенергії і виробництва в якість життя в міських районах, китайський уряд упроваджує активні програми боротьби з забрудненням навколишнього середовища. З аналогічними проблемами стикається і Індія.

Старіння населення. Робоча сила, від якої безпосередньо залежить економічна активність та процвітання країни, на сьогоднішній день має неухильну тенденцію до старіння та скорочення по всьому світу. Головними причинами цього феномену є збільшення тривалості життя з одночасним зниженням народжуваності. Внаслідок цього зростає середній вік населення, тому нинішню ситуацію в багатьох країнах визначають терміном «подвійне старіння». Зростання співвідношення чисельності пенсіонерів відносно працюючих, відповідно до статистики, не обмежується розвинутими країнами. До 2050 р. очікується зростання розриву між кількістю пенсіонерів та працюючих (від 15 до 64 років) у світі майже у два рази – з 12 до 25 %, частка 60-річних серед населення Землі складатиме 21 %, а частка 80-річних збільшиться у 4 рази і становитиме 4 % населення. За світовими прогнозами, у 2050 р. майже 60 % населення Землі буде жити в Азії, з яких 33 % – у Китаї та Індії. І лише 7 % житимуть в Європі, причому середній вік населення тут буде значно вище. Серед крупних економік тільки США мають сприятливий демографічний профіль для економічного зростання внаслідок збільшення населення. Для інших провідних економік світу очікуване покращення продуктивності не у змозі ліквідувати розрив між чисельністю працюючих та пенсіонерів. Без фундаментального економічного та культурного зрушення у бік подальшої участі літніх робітників у трудовому процесі, залучення більшої кількості жінок та емігрантів до праці, країни будуть відчувати серйозні проблеми у економічному зростанні протягом найближчих десяти років.

Технологічні інновації. На сучасному етапі розвитку технологічні прориви стали розповсюдженою рисою глобальної економіки, але масштаби їх зростання є досить невизначеними. З одного боку, технологічний рівень інновацій провідних економік світу досить високий, проте істотні структурні технологічні зрушення вже відбулись. Але особливо важливим постає питання того, наскільки багато інновацій буде надходити з Китаю, Індії та інших країн, що розвиваються. Відкриття ринків прискорило зростання глобальних ланцюжків постачань і продуктивності внаслідок інноваційних перетворень у сферах торгівлі, телекомунікацій, засобів масової інформації та фінансових послуг. Споживачі активно використовують мобільні пристрої для підключення до дедалі ширшого асортименту товарів та послуг, що пропонують виробники. Останні, у свою чергу, впроваджують подібні пристрої у функціональні процеси промислової діяльності. Високотехнологічні інновації у робототехніці та 3D друк відкривають можливості світовим економікам для підвищення продуктивності праці та розширення промислових горизонтів, а також дозволяють змінити глобальні моделі торгівлі. З іншого боку, глибокі інновації та структурні зрушення на рівні галузі викликають стурбованість з приводу ринкової влади і особистого життя. Крадіжки номерів кредитних карток, промислове шпигунство, порушення таємниці персональних даних піднімають нові питання щодо безпеки та захисту інформації. Основні технологічні компанії стикаються зі зростанням антимонопольної уваги. Безсумнівно, нововведення будуть тривати, але питання того, в якій мірі це буде відбуватися більш глобально і як швидко інновації будуть поширюватися через кордони, є складно вирішуваними на даному етапі економічного розвитку.

Глобальна взаємодія між країнами. Складові частини світової економіки у XXI ст. знаходяться у тісному взаємозв'язку у порівнянні з минулими роками. Торговельні відносини між країнами доволі швидко відновились після глобального економічного спаду і стають дедалі все більш складними та складно передбачуваними. На сьогоднішній день безперечно світовим торговим центром є Китай, але можна впевнено стверджувати, що торговельні операції Латинської Америки, Індії та Середнього Сходу суттєво підвищили свою світову економічну вагу. До того ж рекапіталізація банків, нормативно-правові зміни та грошове стимулювання здійснює компенсаційні ефекти на фінансові потоки, що залишаються значно нижче свого докризового рівня. Незважаючи на це, існують побоювання з приводу передачі і впливу можливих фінансових шоків внаслідок зростання взаємозалежності ринків між країнами.

Отже, підводячи підсумки з вище викладеного, можна зробити такі висновки щодо сучасного стану економічного розвитку.

З моменту завершення останнього раунду багатосторонніх торговельних переговорів у 1994 році пройшло більше 20 років. З того часу багато країн світу стали більш відкритими в економічному сенсі і обсяг торгових угод суттєво розширився. Основна увага розвинених економік змістила свої акценти у бік відкриття інвестиційних можливостей і послаблення обмежень на послуги. На ринках, що розвиваються, отримання сільськогосподарських субсидій стало пріоритетним завданням, хоча в багатосторонньому контексті існують певні складнощі у вирішенні даних питань.

Останні роки показали, що збільшення потоків міжнародної торгівлі може змінити траєкторії національного зростання. Підвищену увагу мають питання зростання фінансової та економічної взаємозалежності між країнами різного ступеня розвитку. До того ж викликає міжнародну стурбованість зменшення потенційного впливу країн-лідерів на різні сектори економіки. Побоювання значною мірою зосереджені на можливості домовитися про глобальні правила, які підходять і є сприятливими для економік, що розвиваються.

2. Моделі економічного розвитку та можливі стратегії глобалізації.

Сучасна наука виділяє кілька основних моделей економічного розвитку: теорія зовнішньої залежності, неокласична модель вільного ринку, теорія ендогенного зростання, інноваційна теорія

економічного розвитку, теорія структурних перетворень, модель лінійних стадій розвитку, модель сталого розвитку. Формування кожної з зазначених моделей має певну історичну еволюцію (табл. 1).

Таблиця 1. Зміна парадигм економічного розвитку

Період, роки	Трактування змісту економічного розвитку
1950–1960	Сукупність послідовних стадій економічного зростання, через які має пройти будь-яка країна (марксизм та неокласична економічна наука)
1970-ті	Самопідтримувальному зростанню мають передувати структурні зміни. Теорія зовнішньої залежності (екзогенне зростання). Причина слабозвиненості – асиметрична взаємодія внутрішніх і зовнішніх чинників економічного зростання, наявність структурних та інституційних диспропорцій в економіці, залежність країн, які розвиваються, від метрополій і міжнародних фінансових організацій
1980-ті	Конструктивна роль вільних ринків. Необхідність лібералізації економіки, її зовнішня відкритість. Приватизація, інституційні трансформації
1990-ті	Сталий розвиток – забезпечення такого господарського зростання, яке дає змогу гармонізувати відносини «людина–природа» та зберегти довкілля для нинішнього та майбутніх поколінь. Концепція ендегенного зростання: переважна роль внутрішніх чинників і джерел економічного розвитку, що відтворюються, у відносно відосблених національних економічних системах
Початок 2000-х	«Нова» економіка, економіка знань

У 1950–1960-х рр. переважали наукові й соціально-політичні концепції та доктрини, згідно з якими процес розвитку уявлявся як сукупність послідовних стадій економічного зростання, через які має пройти будь-яка країна.

У 1970-х роках у західній економічній науці значну увагу почали приділяти структурним змінам, які мають передувати самопідтримувальному зростанню. Інший напрям, який теж набув популярності в цей період, був названий теорією зовнішньої залежності (екзогенного зростання, чи екстернальних чинників).

У 1980-х роках під значним впливом кризових явищ у світовому господарстві перші позиції зайняла неокласична концепція, у якій основний акцент зміщується на конструктивну роль вільних ринків, необхідність лібералізації економіки, її зовнішню відкритість, приватизацію власності, інституційну перебудову тощо.

Таблиця 2. Хронологія і характеристика технологічних укладів

Перший (1770–1830 рр.)	Другий (1830–1880 рр.)	Третій (1880–1930 рр.)	Четвертий (1930–1980 рр.)	П'ятий (з 1980–1990-х до 2030–2040-х рр.)
Ядро технологічного укладу				
Текстильна промисловість, машинобудування для текстильної промисловості, виплавка чавуну, обробка заліза, будівництво каналів, паровий двигун	Паровий двигун, залізничне будівництво, транспорт, машино- і пароплавобудування, вугільна, верстатостроительна промисловість, чорна металургія	Електротехнічне, важке машинобудування, виробництво та прокат сталі, мережі електропостачання, неорганічна хімія	Автомобіле-тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого користування, синтетичні матеріали, органічна хімія, видобуток і переробка нафти	Електронна промисловість, обчислювальна оптиковолоконна техніка, програмне забезпечення, телекомунікація, роботобудування, видобуток і переробка газу,

				інформаційні послуги
Ключовий чинник				
Текстильні машини	Паровий двигун	Електродвигун	Двигун внутрішнього згоряння, нафтохімія	Мікроелектронні компоненти
Ядро нового укладу, що формується				
Парові двигуни, машинобудування	Сталь, електроенергетика, важке машинобудування, неорганічна хімія	Автомобілебудування, органічна хімія, видобуток і переробка нафти, кольорова металургія	Радари, будівництво трубопроводів, авіаційна промисловість, видобуток і переробка газу	Біотехнологія, космічна техніка, тонка хімія

У 1992 році в Ріо-де-Жанейро на Всесвітній конференції з проблем розвитку і довілля була сформульована новітня модель економічного розвитку, яка названа моделлю сталого (стійкого) розвитку.

На початку 1990-х років, на протигагу неокласичним теоріям економічного розвитку та зростання виникає концепція ендогенного зростання, або нова теорія зростання. Серед її головних постулатів – пріоритет внутрішніх чинників і джерел економічного розвитку, що виникають та відтворюються у відносно відособлених національних економічних системах. Важливою рисою цієї теорії є необхідність посилення регулювальної ролі держави в господарських процесах.

Ще одна концепція початку ХХІ ст. виникла у зв'язку з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, наближенням постеконічної, постматеріальної стадій цивілізаційного поступу. Різноманітні аспекти цієї моделі аналізуються в руслі інноваційного розвитку, «нової» економіки, економіки знань. Взагалі ж, розробка економічною наукою різноманітних моделей і концепцій економічного розвитку на основі теоретичного узагальнення світової практики господарської діяльності дає можливість вибору оптимального варіанта державної політики щодо реалізації відповідної стратегії з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх чинників.

3. Стратегії глобального розвитку світу.

У перекладі з грецької термін стратегія означає мистецтво ведення війни (stratos – військо, ago – веду), але останнім часом під цим поняттям найчастіше розуміють високий рівень планування та узагальнення певних дій для досягнення поставлених цілей в умовах невизначеності шляхом координування та раціонального використання обмежених ресурсів.

В економічному сенсі стратегія – це організаційна модель майбутньої поведінки суб'єктів в межах поставлених цілей і завдань для досягнення довгострокових результатів. Головним завданням успішної стратегії є вірно сформульовані цілі та чітко визначені інструменти її реалізації. Розробкою національних стратегій у кожній країні займаються провідні фахівці, науковці, політики, що враховують географічнокліматичні умови країни, наявність ресурсів, у тому числі трудових, науковий потенціал та багато інших факторів. У той же час варто відзначити вплив глобалізаційних процесів на економічний розвиток країн, наслідками якого є інтеграція національних економік у загальну систему світової економіки. Тому кожна національна стратегія водночас є міжнародною та взаємозалежною від інших.

Глобальні стратегії розробляються структурами ООН, але їх формування ускладнено багатьма факторами, зокрема:

1) відмінністю цілей та несумісністю інтересів розвинутих економік та тих, що розвиваються, внаслідок традиційних та релігійних різниць;

2) нескоординованою діяльністю держав, що характеризується домінуванням країн–світових лідерів серед усіх міжнародних акторів.

3) різним ступенем технологічного розвитку країн, що унеможливило економічну співпрацю на бажаному рівні;

4) змінами в конфігурації співвідношення сил великих держав, внаслідок того, що могутність світових центрів на сучасному етапі визначається не розміром території та чисельністю населення, а здатністю мобілізувати знання й багатство на цілі світової стратегії;

5) великою конкуренцією між групами країн з причини дефіциту сировинних, науково-технологічних та інших ресурсів.

Найбільші міжнародні програми економічного розвитку відомі під назвою Десятиріччя економічного розвитку, розробляються під егідою ООН з 1960 року. Інша назва таких програм – Програми розвитку ООН (ПРООН), що разом із програмами Міжнародного валютного фонду та Світового банку передбачають поетапне вирішення гострих соціально-економічних проблем країн, які розвиваються, а останнім часом – і деяких постсоціалістичних держав. ПРООН передбачають:

- зменшення бідності; оптимізацію демографічних процесів; пом'якшення екологічних проблем і заборгованості; використання наявних джерел енергії; розробку перспективних екологічних та економічних програм XXI ст., що забезпечують розвиток людини, рівноправне партнерство й міжнародну співпрацю;

- розвиток сільського господарства й інших традиційних галузей менш розвинених країн;

- активізацію інтелектуальних і творчих здібностей населення, діяльність наукових і технологічних інституцій; ширше використання духовного та матеріального потенціалу країн, які розвиваються для здійснення реформ, нове розуміння розвитку та використання для цього регіональних економічних угруповань (кооперація «Північ–Південь»);

- скорочення умов щодо розвитку поодиноких проектів на користь обґрунтованої системи заходів з підтримки політичних і соціально-економічних реформ, в окремих випадках – надання для цього додаткових коштів;

- проведення зваженої податкової політики; зниження ризиків спільного інвестування та поліпшення якості, дієвості, спільності заходів розвитку, їх послідовне виконання, враховуючи успіхи та невдачі минулого періоду.

Основними цілями стратегії на 1990-ті роки, було забезпечення прискореного розвитку в країнах, що розвиваються, та зміцнення міжнародної співпраці. Провідні елементи стратегії: поліпшення умов життя людей у країнах, які розвиваються, скорочення розриву між багатими і бідними країнами, недопущення деградації довкілля. Стратегія спрямована на підтримку формування політичних систем, заснованих на згоді та повазі до прав людини, а також соціальних та економічних прав і систем правосуддя, що забезпечують захист усіх громадян.

Для досягнення основних цілей стратегія на 1990-ті роки передбачила вирішення шістьох взаємозалежних завдань:

1) різко підвищити темпи економічного розвитку в країнах, які розвиваються;

2) забезпечити такий розвиток, який сприяв би зменшенню рівня бідності, використанню людських ресурсів і був екологічно безпечним та стійким;

3) удосконалити міжнародну валютно-фінансову та торгову системи;

4) забезпечити стійкість і стабільність світової економіки та ефективне макроекономічне регулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях;

5) зміцнити міжнародну економічну співпрацю;

6) мобілізувати зусилля для вирішення проблем найменш розвинених країн.

Стратегія розвитку на 1990-ті роки базувалася на необхідності зменшити обсяги платежів за обслуговування пільгової фінансової допомоги в першій половині десятиліття. У 1980-х роки рівень офіційної допомоги з метою розвитку у середньому становив лише половину міжнародного узгодженого цільового показника розміром 0,7 % ВВП розвинених країн-донорів. Чистий приплив офіційних коштів у вигляді позик і субсидій з усіх джерел залишався практично незмінним – на рівні 35 млрд дол. на рік.

Для прискорення процесу розвитку в 1990-х роках ставилось за мету створення сприятливого становища у сфері міжнародної торгівлі. Стратегія передбачала заходи у сфері міжнародної торгівлі для прискореного розвитку протягом четвертого десятиліття: повне та ефективне виконання зобов'язань, затверджених у Декларації міністрів у межах Уругвайського раунду багатосторонніх торгових переговорів (1986); лібералізацію торгівлі та полегшення доступу експортних товарів із країн, що розвиваються, на міжнародні ринки шляхом зменшення та ліквідації тарифних і нетарифних бар'єрів; лібералізацію торгівлі тропічними товарами й продуктами переробки природних ресурсів, що передбачає припинення практики нарощування тарифів на оброблені сировинні товари; забезпечення застосування щодо торгівлі текстилем звичайних правил Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ); поступове й істотне зменшення підтримки та протекціонізму в галузі сільського господарства; ефективне застосування та вдосконалення загальної системи преференцій, надання безмитного режиму й дотримання принципів недискримінації в процесі її використання; забезпечення умов, за якими регіональна економічна інтеграція та створення торгових блоків не перешкоджали б розвитку світової торгівлі та відповідали б правилам ГАТТ; суворе дотримання всіма учасниками міжнародного торгового обміну правил і принципів ГАТТ.

Важливою подією в розвитку міжнародних економічних відносин стало завершення у грудні 1993 року Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів, у яких взяли участь 117 держав. Основні його цілі полягали в розширенні для всіх країн доступу до світових ринків, у взаємному зниженні митних тарифів та усуненні нетарифних обмежень.

4. Перспективні сценарії глобального розвитку.

На основі розглянутих вище світових тенденцій глобалізаційних процесів постає питання щодо прогнозування варіантів майбутнього світового розвитку у довгостроковій перспективі. Його вирішенням в умовах «глобальної невизначеності» займається багато експертів, які ретельно аналізують сучасний стан з метою прогнозування подальших подій. Розглянемо основні підходи до виділення сценаріїв глобального розвитку, що існують на сьогоднішній день. Згідно з дослідженнями компанії McKinsey, подальше існування сучасного світу може розвиватися залежно від ступеня зближення світових економік та темпів економічного зростання за чотирма сценаріями (рис. 8.3).

Рисунок 8.3 – Перспективні сценарії глобального розвитку

Вертикальна вісь на рис. 8.3 ілюструє прискорення або уповільнення економічного зростання, тобто якість вирішення довгострокових структурних проблем. Горизонтальна вісь відображає ступінь об'єднання світових економік – їх конвергенцію або дивергенцію, що визначається поєднанням коротко- та довгострокових факторів.

Конвергенція – це процес зближення економік різних країн, їх окремих структур та механізмів управління за багатьма показниками, дивергенція – зворотний процес, що означає посилення розриву між рівнями розвитку та національними моделями економік держав. Звісно ж, конвергентний світ має кращі можливості протистояти майбутнім шокам та потрясінням на відміну від внутрішніх системних дисбалансів дивергентного світу. Перетин осей координат пересічних змінних визначає чотири сценарії світового розвитку, що розраховані для країн G20 (вибір країн обумовлений їх вагою у 75 % від усієї глобальної економіки).

Перший сценарій – «Глобальна синхронність»: описує конвергентний світ з швидкими темпами зростання. У цьому сценарії глобальна економіка отримує найнадійніший довгостроковий підйом, досягнувши економічного зростання на 3,8 % на рік до 2025 р. Багатосторонні торгові угоди сприятимуть зниженню бар'єрів у важливіших галузях економіки та обміну технологіями. Швидке розповсюдження інновацій призведе до зростання долі експорту у ВВП на 4 % до 2025 р. Реформи фінансового сектору країн, що розвиваються, переорієнтують економіку на ринкову та створять надійні ринки капіталу. Глобальні відсоткові ставки повернуться до старого рівня докризових років, рівень безробіття суттєво зменшиться.

Другий сценарій – «Осередки зростання»: дивергенція з прискореним зростанням відображає нерівномірну картину підйому, оскільки країни вирішують структурні проблеми окремо та уривками. У цьому сценарії прогнозується зростання економік G-20 на 3,2 % на рік до 2025 р. США, Китай, Індію очікують доволі високі темпи підйому на відміну від країн Євросони та Японії. Наслідками дивергенції будуть ускладнення при досягненні міжнародних гарантій для інвесторів, проблеми захисту інтелектуальної власності та отримання сільськогосподарських субсидій.

Третій сценарій – «Глобальне уповільнення»: притаманній ситуації конвергенції економік з уповільненням економічного зростання – до 2,9 % на рік протягом десятиріччя. Глобальний розвиток у цьому сценарії безпосередньо залежить від позитивних результатів функціонування ринків, що розвиваються. Структурні проблеми залишатимуться невирішеними, але значною мірою компенсуються за рахунок успішних зусиль зі стимулювання попиту. Торгівля буде найбільш важливим фактором підйому, також очікується зростання попиту на енергію, включаючи нафту.

Четвертий сценарій – «Регіональні кризи»: дивергенція та уповільнене зростання. Даний прогноз є антиподом першого сценарію глобальної синхронності з різницею у зростанні світової економіки на 11,4 трлн дол. «Регіональні кризи» описують стан, в якому структурні реформи не призведуть до успішного результату, а сукупний попит особливо в розвинутих економіках буде досить нестійким. У питаннях фіскальної та грошово-кредитної політики держави будуть дотримуватися традиційних методів їх стимулювання. Реальні відсоткові ставки залишатимуться низькими, що негативно впливатиме на зростання інвестицій. Технологічні інновації стануть обмеженими кількома регіонами, зменшиться рівень зайнятості. В цьому сценарії світова економіка буде більш вразливою до економічних потрясінь, зокрема, від фінансових потоків.

З огляду на розподіл світу за полюсами влади можна сформулювати такі сценарії формату інституційного устрою.

1) Уні- (одно) полярний світ, що керується країною-гегемоном, або глобальним й антитерористичним урядом. Головним претендентом на гегемонію залишається США, створення глобального уряду передбачає модель національної держави, що вирішує проблемні питання на світовому рівні.

2) Бі- чи триполярний світ – альянс найбільш розвинутих країн, які приймають узгоджені рішення та мають спільні інтереси. При цьому можливі коаліційні об'єднання як держав, так і регіональних інтеграційних утворень, що розповсюджують власні норми та принципи на інші країни. На сьогоднішній день на такий альянс претендують:

- п'ятірка постійних членів Ради Безпеки ООН;
- велика сімка;
- об'єднання з країн США, Китаю, Індії, Росії, ЄС, Японії.

3) Поліполярний світ. Існування такого формату передбачає багатоплановість економічного розвитку з міжнародним співробітництвом та наявністю спільних планів щодо боротьби з глобальними негативними проявами. Згідно з теорією багатопольного світу його структурування може бути здійснено шляхом корпоратизації, автономізації або створення глобального громадянського суспільства.

4) Паралельне існування багатьох цивілізацій, що є окремими та самостійними центрами розвитку.

5) Апокаліптичний світ з міжнародними катаклізмами, війнами за володіння обмеженими ресурсами та геополітичне, економічне лідерство.

Вирішення проблем боргового накопичення та дефіциту глобальних збережень, обумовлених зростанням долі населення пенсійного віку по всьому світу, науковці бачать на підставі таких сценаріїв (рис. 8.4).

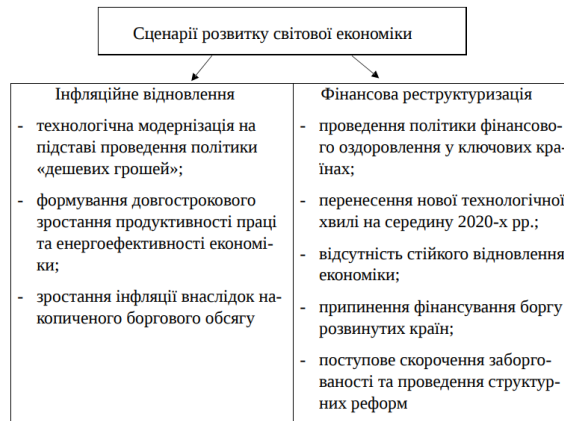

Рисунок 8.4 – Сценарії розвитку світової економіки в контексті подолання боргового накопичення та дефіциту накопичень

Згідно з проведеним аналізом світових процесів експерти схиляються до найбільш імовірного розвитку майбутніх подій за сценарієм «Фінансової реструктуризації».

Прогнозують також і інші сценарії розвитку глобального світу на підставі соціальних та культурних факторів, а саме:

1) культурний імперіалізм – розповсюдження та впровадження західної ідеології, традицій, способу життя по всьому світу, що призведе до переформатування однополярного світу у світ на чолі з глобальним урядом;

2) периферійна корупція – негативний сценарій, що передбачає занепад західної цивілізації та її подальший розпад зі створенням так званого «культурного смітника» на його окраїнах;

3) мозаїчних культур – також негативний сценарій створення окремих, замкнених та ворогуючих між собою культур;

4) егалітарний світ – позитивний сценарій створення відкритих взаємовідносин між країнами, що базується на культурному обміні та підтримці добробуту.

Окремої уваги потребує розгляд політичних сценаріїв, що були розроблені Національною радою з розвідки США. Їх проект «Карта глобального майбутнього» передбачає можливість світового існування за наступними прогнозами.

1. «Давоський мир». Незважаючи на продовження глобалізаційних процесів, акценти фінансових центрів впливу зміщуються з Європи до Азії, переважно до Китаю та Індії, що створює жорстку конкуренцію домінуванню США. Попри велике населення, ці країни зменшують експортування робочої сили, зосереджуючись на створенні умов для працевлаштування всередині країн. Питома вага наукомістких технологій також припадає на країни Азії. Додатково зростає військова міць цих держав та їх політичний вплив на світову спільноту. Країни Сходу, зокрема мусульманського світу, знаходяться у зоні нестабільності з низьким темпом підвищення рівня життя. Але тенденція гри за західними правилами залишається до 2020 р. незмінною.

2. «Американський світ» (PAX Americana). Безумовне лідерство та світова гегемонія США, які досягли політичної єдності з Європою та перебувають у стані відкритої економічної боротьби з країнами Близького Сходу. Але важким тягарем для США стає з одного боку, забезпечення глобальної безпеки у всьому світі та військова присутність у зонах конфлікту, а з іншого боку, зростання терористичної загрози від бідних країн внаслідок зростаючого невдоволення домінуванням США.

3. «Новий Халіфат». Виклик традиційним устоям західного світу з боку ісламських країн. Найбільш катастрофічний прогноз, наслідки якого є «апокаліптичними» для багатьох розвинутих країн. Зростаючий рівень технологічного прогресу мусульманських країн та підйом релігійної самосвідомості призводять до зростання конфліктності з провідними країнами. Підтримка мусульманських діаспор та політика «толерантності», що запроваджується країнами Заходу, сприятимуть зростанню політичних позицій халіфату. Країнам, що не входять до ісламського світу, під час реалізації такого сценарію доведеться стати частиною халіфату, що призведе до сповільнення глобалізаційних процесів, економічного спаду та соціальних потрясінь.

4. «Спіраль страху». Світова нестабільність, зростання тоталітаризму, конфліктності між країнами світу, безконтрольне поширення зброї масового знищення та постійні терористичні акти призведуть до краху міжнародних інституцій та колапсу глобальної системи у цілому. Особливо загрозливим цей прогноз вважається для країн так званого «золотого мільярду» і означає повний крах західної цивілізації.

Отже, залишається надія, що світова спільнота зробить вибір на користь найбільш оптимістичного та найсприятливішого сценарію з низки розглянутих, реалізація якого здійснюватиметься в інтересах та під неухильним контролем глобального громадянського суспільства. Зробити це стане можливим тільки за умов відкритого діалогу, взаємовигідного співробітництва та партнерських відносин країн і цивілізацій для збереження і процвітання нашої планети.